

ילמד ענוים דרכו - שנה ב

זדונות נהפכים (א)

הרב רן כלילי

1. יומא פו, ב

אמר ריש לקיש: גדולה תשובה, שזדונות נעשות לו כשגגות, שנאמר: "שובה ישראל עד ה' - להיך כי כשלת בעוונך". הא עוון מזיד הוא, וקא קרי ליה מכשול. איני? והאמר ריש לקיש: גדולה תשובה שזדונות נעשות לו כזכויות, שנאמר: "ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה - עליהם הוא יחיה!" לא קשיא; כאן - מאהבה, כאן - מיראה.

2. מהר"ל נתיב תשובה, ב

ולא עוד אלא ששכרו הרבה, שהרי טעם טעם החטא ופירש ממנו וכבש יצרו. אמרו חכמים: מקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד בו. כלומר מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם מפני שהן כובשים יצרם יותר מהם.

3. רמב"ם הלי' תשובה ז, ד

ולא עוד אלא ששכרו הרבה, שהרי טעם טעם החטא ופירש ממנו וכבש יצרו. אמרו חכמים: מקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים גמורין יכולין לעמוד בו. כלומר מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם מפני שהן כובשים יצרם יותר מהם.

4. חשוקי חמד, עבודה זרה נח, ב

שאלה: מעשה בסופר סת"ם שלמד כל היום, ובליילה היה כותב סת"ם, וברוב הפעמים נמשכה כתיבתו עמוק לתוך הלילה, ועקב כך היה קם לאחר זמן קריאת שמע. כשנודע הדבר לרב המקום, אמר לו: אמנם המזוזות

דף מקורות

והתפילין שלך כשרות, אך אתה לא יכול למכרם במחיר יקר כמו שלוקח סופר ירא שמים, אלא כפי המחיר שלוקח סופר קל דעת.

והלה שתפס את עצמו על חומרת הדבר שהוא עושה חזר בתשובה שלמה, וקיבל על עצמו כתשובת המשקל, לקום כל יום ולהתפלל כוותיקין, ולקרוא קריאת שמע מצוה מן המובחר עם הנץ החמה. ועתה שואל: לאחר שחזרתי בתשובה, ואמרינן ביומא: "שגדולה תשובה [מאהבה] שזדונות נעשות לו כזכויות". האם יכול על סמך זה לחזור ולמכור את המזוזות שכתב בשעה שחטא, כמזוזות מהודרות, שכתבן ירא שמים, שהרי החטא נתכפר לו?

תשובה: נראה שהחוזר בתשובה שזדונות נעשית לו כזכויות, אינו אלא **לגבי דיני שמים ומכאן ולהבא**, אבל כאן בארץ אי אפשר לדון על פי כך, ואף על פי שזדונות נעשות לו כזכויות, **כל זה מכאן ולהבא, אבל לא למפרע**, ולכן חייב למוכרם כתפילין של קל דעת.

5. מהר"ל ד

ויש לתמוה שיהיה בעל התשובה מדרגתו גדולה ממי שלא חטא?... שכאשר כבר חטא ושב בתשובה - דבר זה **התרחקות יותר מן החטא ממי שלא חטא והוא צדיק**. שזה שלא חטא אין צריך **להתגבר על יצרו** כמו מי שהוא בו חטא ושב בתשובה, שזהו צריך להתגבר על יצרו ומתרחק מן החטא לגמרי. ולפיכך כתיב: "שלום לרחוק" ואחר כך "לקרוב", ודבר זה מבואר.

ומאן דאמר "צדיק גמור יותר עדיף" - מפני כי בעל תשובה היה בעל חטא, והרי כיון שהיה בעל חטא - **יש לו צירוף אל החטא**, והצדיק שהוא צדיק גמור, לא היה נוטה אל החטא כלל. ולפיכך צדיק גמור יותר עדיף.

6. מדבר שור, דרוש השמונה עשר

החילוק שבין תועלת המגיעה מתשובה מאהבה אל התועלת שמגיעה מתשובה מיראה גדול מאוד... כי הלא **"עברה מטממת לבו של אדם"**, ואור השכל ה-לוהי שמאיר בנפשו להורות לו הדרך הישרה ושיכיר כל מכשול עוון למען יסור ממנו - מתחשך ע"י ענייני החטאים שמאפילים את זוהר הנפש החכמה. על כן האיש שהלך בדרכי לבו משך זמן רב ולא שם לבבו אל דרכיו לישרם כראוי, אם בא אח"כ לשוב רק מיראה, אע"פ שכבר יצא ממוקשי מוות אל מקום ההצלה, עם כל זה **אי אפשר כלל שתהיה תשובתו שלמה**. כי **אי אפשר שיכיר כל פרטי חטאיו וקלקולי מעשיו**, כי דרך רשעים באפילה והאור ה-לוהי אינו שלם אצלו, מאחר שלא הספיקה תשובתו כי אם שיעשו זדונותיו שגגות, והרי גם השגגות מחשיכות זוהר הנפש, אפילו מצד עצמו, מכש"כ כשהן באות מכוח זדונות.

דף מקורות

והאור האמיתי מאור קדושת התורה והמצות, בא אל נפש האדם רק כאשר יעשה אותן ויתבונן אל ערך קדושתן ורוממות תכליתן באשר נתונות הן מאדון כל המעשים ית"ש, וע"י האור הזה המאיר בנפשו יכיר היטב פרטי מעשיו ויתקן גם הדברים שלא הרגיש בהם זולת אור ה-לוהי הזה.

על כן אמר דוד המלך ע"ה, כשביאר מעלת התורה ומצותיה במזמור "השמים מספרים": "גם עבדך נזהר בהם בשמרם עקב רב, שגיאות מי יבין וגו'", שכונת הדברים לפי דעתי היא שפי' "נזהר" הוא ע"ד שפי' הראשונים מלשון "זוהר". אמר "גם עבדך" - אימתי יגיע לנפשו האור ה-לוהי הזה עד שיהיה "נזהר" ומבהיק ע"י אור התורה והמצווה - דווקא "בשמרם עקב רב", פי' בשביל גודל מעלתם ורב ערכם, לא בשביל יראת העונש בלבד. ועי"ז "שגיאות" כאלה אשר "מי יבין" אותן ו"נסתרות" מצד שכל האנושי, מכל אלה "נקני". אבל אי אפשר לבקש על ניקיון השגיאות והנסתרות כי אם אחרי ההשתדלות להכיר את הנסתרות, והוא העסק בתשובה ובמצוות מאהבה מצד הכרה בגדולת השי"ת וגדולת מצוותיו, כמש"א חז"ל: "עשה דברים לשם פעלם".

7. בבא מציעא פד, א

1. אמר רבי יוחנן אנא אישתיירי משפירי ירושלים...
 2. יומא חד הוה קא סחי רבי יוחנן בירדנא חזייה ריש לקיש ושוור לירדנא אבתריה. אמר ליה: **חילך לאורייתא!** אמר ליה: שופרך לנשי!
 3. אמר ליה: **אי הדרת ברך יהיבנא לך אחותי דשפירא מינאי**
 4. קביל עליה, בעי למיהדר לאתווי מאניה ולא מצי.
 5. הדר אקרייה ואתנייה ושווייה גברא רבא.
- יומא חד הוו מפלגי בי מדרשא: הסייף והסכין והפגיון והרומח ומגל יד ומגל קציר - מאימתי מקבלין טומאה? משעת גמר מלאכתן. ומאימתי גמר מלאכתן? רבי יוחנן אמר: משיצרפם בכבשן. ריש לקיש אמר: משיצחצחון במים.
- אמר ליה: **לסטאה בלסטיותיה ידע.**
5. אמר ליה: ומאי אהנת לי? התם רבי קרו לי הכא רבי קרו לי! אמר ליה: אהנאי לך **דאקרבינך תחת כנפי השכינה.**
 4. חלש דעתיה (=הקפיד) דרבי יוחנן.
 3. חלש (=חלה) ריש לקיש. אתאי אחתיה, קא בכיא, אמרה ליה: עשה בשביל בני! אמר לה: "עֲזָבָה יְתִמִּיךְ אֲנִי אֶתְיָה". עשה בשביל אלמנות! אמר לה: "וְאַלְמַנְתֶּיךְ עָלַי תִּבְטְחוּ".
- נח נפשיה דרבי שמעון בן לקיש.

דף מקורות

2. והוה קא מצטער רבי יוחנן בתריה טובא. אמרו רבנן: מאן ליזיל ליתביה לדעתיה? ניזיל רבי אלעזר בן פדת דמחדדין שמעתתיה. אזל, יתיב קמיה. כל מילתא דהוה אמר רבי יוחנן - אמר ליה: תניא דמסייעא לך. אמר: את כבר לקישא? **בר לקישא כי הוה אמינא מילתא הוה מקשי לי עשרין וארבע קושייתא ומפריקנא ליה עשרין וארבעה פרוקי וממילא רווחא שמעתא**, ואת אמרת תניא דמסייע לך, אטו לא ידענא דשפיר קאמינא? הוה קא אזיל וקרע מאניה וקא בכי, ואמר: היכא את בר לקישא? היכא את בר לקישא? 1. והוה קא צווח עד דשף דעתיה מיניה. בעו רבנן רחמי עליה ונח נפשיה.

8. בבא מציעא נח, ב

משנה: כשם שאונאה במקח וממכר כך אונאה בדברים... אם היה בעל תשובה, לא יאמר לו: זכור מעשיך הראשונים. אם הוא בן גרים, לא יאמר לו: זכור מעשה אבותיך.

9. באר מים חיים תולדות, פרק כז¹

ועל כן אמרו חז"ל: "גדולה עברה לשמה וכו'... **בכל העבירות יוכל להפכם למצוות ה'**. ואם חטא בעריות ופגם... יוכל לעבוד בתאוה זו עבודת הבורא. ונודע מכתבי קודש האר"י ז"ל, אשר אם אדם זוכה לקדש עצמו בשעת תשמיש על הכוונה הראויה בשלמות, אין לך עבודה גדולה מזו וחשובה לפניו ברוך הוא עד בלתי שיעור וערך, וזה מצוות עשה ממש כמו פרו ורבו או מצוות עונה, וגורם בזה נחת רוח ושמחה גדולה ויחוד גדול בכל

¹ שו"ת משנה הלכות יג, עט: "ולפמ"ש הנה הדבש עדיף מהמלח במה שמהפך האיסור להיות כמוהו, משא"כ המלח מחזיק ולא מהפך. והנה בר"ה אנחנו עושים תשובה ומבקשים מחילה על העוונות ועוד זאת שלאחר שעשו תשובה מעבירות - נעשו זכויות שגדולה תשובה מיראה שזדונות נעשו לו כשגגות, ותשובה מאהבה שזדונות שיעשו לנו כזכויות ומצוות... ולכאורה היכן מצינו שהאיסור יתהפך להיות היתר ומצווה? ולא דמי לכל ביטול ברוב, דנתבטל בדבר אחר ברוב, ומ"מ הלא כל דיני ביטול ברוב אינו אלא שהאיסור נתבטל ומותר באכילה והולך לה שם איסור, אבל אם מצא איסור אחר - חוזר וניעור, ואין האיסור נתהפך כחומר חותם ונעשה מצווה, והכא ע"י תשובה אמרו דנתהפך העברה ונעשה מצווה!

האמנם בדבש מצינו שהדבש מהפך האיסור להיות דבש, ואינו חוזר לאיסורו. ולכן בראש השנה שמתפללין שיהפוך לנו השם ית"ש העבירות למצוות ומזדונות יעשו זכויות - **לכן מטבילין המוציא בדבש** לרמז על ההיפוך מאיסור להיות, ומעברה למצווה ומזדונות לזכויות והוא נכון בס"ד.

ולפ"ז נראה נמי לומר טעם על אכילת תפוח עם דבש, לפי מה שאמר דוד המלך ע"ה: "הן בעוון חוללתי ובחטא יחמתני אמי" וכתוב: "תחת התפוח עוררתך" - נמצא שהתפוח ח"ו גורם התאוה, ומיהו מי שזוכה ומתקן הכל נמצא אדרבה מעז יצא מתוק והכל נעשה מצווה. ולכן טובלין תפוח בדבש, לתקן הכל. וכל כוונותיו יהיו לש"ש..."

דף מקורות

העולמות. וכן אם חטא במאכלות האסורות, אם מעתה יכין עצמו לאכול על הכוונה הראויה שלא ליהנות באכילתו בשום אופן כי אם לשם ה'...

גם בלא זה אשר הזכרנו, יוכל לעשות מעברה מצווה, והוא שישתדל בכל עוז שאחר כך ילמד בתורת ה' ותפילה ויזכור למו גודל התאוה והבערת האש החזק ורוב התענוג שהיה לו בעת שעבר העברה, **כן בתאוה וחשק הזה אשר בערה בו כאש וברוב השמחה והתענוג, יעבוד את ה' - להיות בתורה ותפילה ומעשים טובים.** ועל בחינה זו אמרו: "במקום שבעלי תשובה עומדין וכו'". כי הצדיק הגמור לא יוכל לידע כלל אם יש תאוה וחשק וכלות הנפש כזה בעולם כמו הרשע שעבר עברה ונפשו יודעת איך השתדל עליה ולבו בערה בו וכמה מחשבות חשב וכמה פעולות פעל עד הגיעו למעשה העברה.

ועוד יש דרך ה' בזה והוא בחינת **"מעביר על מידותיו"** ששיבחוהו חז"ל... פירוש, כי מי שנברא במאדים הנה טבעו נוטה לשפוך דם והראו חז"ל אשר יש בזה שתי בחינות הנזכרים להיות צדיק או רשע והבחירה ביד האדם לבחור לו כזה וכזה... כי יכול הוא להיות בטבעו ולא יעבור עברה בשום אופן ואדרבה יעבוד בה עבודת ה' לקיים מצוות מילה בבנו שהוא מצוות עשה דאורייתא או בבן אדם אחר שהוא גם כן מצווה עד אין שיעור. וכן מי שהוא רועה זונות, ידוע אשר זה נברא בתולדה בטבע לרוץ להשפיע ולהיטיב לחברו ועל כן על פי הרוב כל הנואפים הם טובים בטבע לעניין צדקה וכדומה כי זה טבעו אשר נולד בה. והנך רואה כי יש בהם שתי בחינות אלו רע וטוב, טוב שיוכל תמיד לרדוף בכל כוחו להשפיע לעניים וללומדי תורה... וזה נקרא "מעביר על מידותיו" שמעביר על מידותיו הרעים להפכם לטוב לעבוד בהם עבודת מלכו.

10. דרשות הר"ן, דרוש שישי

אמנם יש בכאן עניין צריך ביאור, שהרי אמרו בסוף יומא: "היכי דמי בעל תשובה? אמר רב יהודה: כגון שבאתה דבר עברה בידו פעם ראשונה ושנית ושלישית וניצל ממנה. מחוי רב יהודה: **באותה אשה ובאותו פרק ובאותו מקום.**

ולפי זה יקשה, מי שאינו בימי עלומיו, איך יעשה תשובה שלמה?

שמה תאמר כן הוא - שאין תשובתו שלמה, זה אינו! שהרי אמר בסוף פרק קמא דקידושין (מ:): "ואפילו רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה באחרונה - אין מזכירין לו שום רשע, שנאמר: "ורשעת הרשע - לא יכשל בה ביום שובו מרשעו", והרי באחרונה אינו באותו פרק? ואמרו ז"ל (ירושלמי חגיגה ב,א): "תשב אנוש עד דכא - עד דכדוכה של נפש"?

אלא פירוש העניין כך הוא: התשובה, יש לה שני תועלות עצומים: אחד - כפרת החטאים הקודמים, והשני - **תוספת הזכות יותר משאם לא עשה העבירות ושב מהן.** כי מלבד שהתשובה מכפרת העוונות הקודמים, היא

דף מקורות

מצוות עשה מן התורה.² והיא מן המצוות שהודיעונו רבותינו ז"ל שהם בתכלית השכר,³ ובזה החלק השני דיברו שם ביומא (פז): "גדולה תשובה (מאהבה) שזדונוותיו נעשו כזכויות, שנאמר (יחזקאל לג, ט): "ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה - עליהם הוא יחיה". ועוד אמר שם: "גדולה תשובה, שבשביל יחיד שעשה תשובה מוחלין לכל העולם". הנה שזאת התשובה שדיברו עליה ביומא, אינה מועלת בכפרת העוונות לבד, אבל היא **מוספת זכות גדול.**

ועל זה אמר שם: "היכי דמי בעל תשובה" - כלומר איזוהי אותה תשובה שכוחה גדול כל כך, שלא די שהיא מכפרת העוונות הקודמים, אבל נותנת זכות כל כך? "כגון שבאתה דבר עברה לידו". והתשובה שאיננה מעולה כל כך, אמנם תספיק לכפר העוונות הראשונים, אבל לא תוסיף זכות.

11. ספר העיקרים ד, כה

כשחיפשנו כל מצוות עשה שבתורה, לא מצינו מצווה שיזכה האדם בה **בלבד** לתכלית המושג מצד התורה (שהיא עבודת ה' מאהבה) אלא התשובה.

וזה - שהתכלית המכוון בתורה ובעשיית מצוותיה, לפי מה שבארנו במאמר השלישי (לה), הוא **אהבת השם**, שהיא המביאה את האדם אל השכר הגדול המקווה לנפש. וכן מצינו בעניין התשובה, שנכתב זה התכלית בעצמו בפרשת אתם נצבים, וזה ממה שיורה על **גודל מעלת המצווה הזאת, ושהיא מצוה כללית יותר מן התפילה**, שהתפילה אף על פי שתועיל לעניינים הפרטיים, מכל מקום לא תועיל לתת השכר הכללי לנפש - כתשובה.

² וכן האלשיך (שושנת העמקים על שיר השירים ז, ט עה"פ "וריא אפר - כתפוחים") ביאר שההיפוך הוא בגלל קיום מצוות התשובה: "כי השב מאהבה דזוונות נעשות כזכויות, שהוא כמבואר אצלנו שם, **שעל כל עוון ששב ממנו - הוא מקיים מצוות עשה** ונברא מלאך ממנו, ככל מעשים טובים שאדם עושה שקונה לו פרקליט אחד. **נמצא שבמקום כוח הטומאה אשר פעל ונעשה בהעוותו, מהפכו לכוח קדושה בתשובתו מאהבה.** וזהו: "וריא אפר" - הוא העוון שהוא עצמו אפר ורוגז, לייסרה אותך, יהיה ריחו "כתפוחים" - שיהפך לזכות, להריח בו בגן עדן, הוא שדה של תפוחים, הם אורות זכויות ישראל".

³ דרוש השישי: "אני רואה בדברי רז"ל, שמי שמוסר גופו ונפשו להש"י וחושק בעבודתו, ישיג מדרגה גדולה יותר ממי שיהיה בתכלית החכמה... רחמנא לבא בעי. הנה ביארו כי אין עיקר המדרגה "החכמה", אבל עיקר המדרגה **הכוונה השלמה במעשים הטובים.** כי המעשים הטובים **אין תכלית כוונתם שיעשו האיברים, אבל כוונת הלב בהם.**"
דרוש שביעי: "שכבר ידוע, שכונת כל התורה כדי להשיג יראת השם. ואין התכלית להיותנו משיגי החכמה - כי השגת האדם בחכמה - מעוטה... ומה שחייבנו בלימוד, ראשיתו אינו רק להגיע אל המעשה, כי אי אפשר לעשות המצווה על מתכונתה מי שלא ידענה, כאשר יעשה מי שידענה... אבל התכלית הוא להשיג יראת שמים... שיראת הש"י כוונת בריאת העולם ויסוד התורה... והוא אומר: "מי יתן ללבם זה להם ליראה אותי" לא אמר ליראת עונש או לאהבת השכר, רק שיקבעו יראתו בלבם ויקיימו מצוותיו כי זה **תכלית האדם**... וזהו התכלית המבוקש בבריאת העולם."
ובדרוש יג: "מה שיש בין יראת חטא לחסידות... שמי שיש עליו יראת שמים, יתחייב להניח כל עניין אשר איננו נכון לפני השם יתברך, ויקיימהו כאשר ציווה, לא שיוסיף עליו... אבל מידת החסידות הוא שיחפוץ ויאהב המצוות עד שיהדר אותם בכל כוחו ויחמוד כל דרך נאה, אע"פ שאם לא יעשה אותו לא ימצא בידו פועל מגונה ולא מעשה אשר אינו נכון, ותגיע מידת החסידות **מרוב החפץ בעבודה**, כמו שנאמר: "במצותיו חפץ מאד". והחלק הזה הוא חלק העובד מאהבה, כי החפץ במצוות בתכלית החפץ, יגיע לאהוב השם יתברך, **והאהבה המצוות אוהב הש"י באמת.**"

דף מקורות

ונאמר, כי כשעיינו בפרשת נצבים היטב, מצאנו... שבתחילה אומר: "ושבת עד ה' -לוהיך ושמעת בקולו", וגמר העניין בתשובה ואמר שצריך שתהיה בלב שלם, ושהשם יעזרהו אם תהיה כך, וזהו שאמר בסוף: "כי תשוב אל ה' -לוהיך בכל לבבך ובכל נפשך". ואחר כן אמר משבח גודל מעלת התשובה עם קלות מציאותה: "כי המצווה הזאת אשר אנכי מצווך היום לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא, לא בשמים היא... ולא מעבר לים היא... כי קרוב אליך..." - **וכל זה בלי ספק מדבר על התשובה**, ויורה על זה אומר: "בפיך ובלבבך לעשותו" - שענין התשובה תלוי בווידי הפה ובחירת הלב כמו שנבאר. וכן פירש הרמב"ן ז"ל שעל התשובה ידבר (דלא כרש"י שפירש על לימוד התורה).

והפליג הכתוב **לשבח אותה**, בשאמר: "לא בשמים היא, ולא מעבר לים היא". וזה כאילו אמר שהדבר לגודל ערכו היה ראוי לך להשתדל ולטרוח בעדו כל טורח שבעולם, אפילו לעלות לשמים אם אפשר או לעבור הים כדי להשיגו שהוא דבר יקר הערך מאד...

ולזה הזהיר עליה מאד ואמר: "ראה נתתי לפניך היום... ובחרת בחיים למען תחיה..."... ואם תעשה אותה **תשיג החיים והטוב** ואם תתרשל ממנה יגיעך המוות והרע, ועל כן היזהר שלא תזלזל בה... וזהו שסמך אל זה "ובחרת בחיים" - וביאר **שהחיים הללו שיושגו במצווה הזאת הם בעצמם התכלית המושג מצד התורה**, וזהו אומר: "לאהבה את ה' -לוהיך לשמוע בקולו ולדבקה בו כי הוא חיך ואורך ימך לשבת על האדמה" - כי הוא חיך, רוצה לומר בעולם הנשמות, ואורך ימך בעולם הזה, שזהו לשבת על האדמה, שעל ידי האהבה הזאת יושג הדבקות בשם יתברך והחיים הנצחיים וההצלחות הגשמיות.

וכל זה **כשהתשובה היא מאהבה**. אבל כשהתשובה היא מיראה, אף על פי שיקובל עליה שכר, מכל מקום אינה תשובה גמורה שיקובל עליה השכר הגדול הזה.

12. מהר"ל נתיב התשובה פרק ב

זה **שחטא ושב אל הש"י, הוא יותר מקובל ומרוצה אל הש"י**... כי האדם שהוא בא מרחוק, כמו שהוא החוטא שנתרחק מן הש"י, ובא עתה להתדבק בו ית' - אין ספק **שהדבקות הזו היא יותר**.

כי כמו שתראה ביסוד האש, כאשר הוא למטה ומתנועע למעלה. ובוודאי דבר זה - **בשביל גודל הדיבוק שיש לאש אל המעלה**, אף שהוא רחוק ממקומו הוא שב אל מקומו, אשר יש לאש דבקות לשם לגמרי. ואם לא היה כל כך הדיבוק שלו למעלה, לא היה מתנועע כל כך מרחוק. וכן אמרו במדרש (תהלים קמו) על הגר: "ואהבתם את הגר" - זה שהניח מקומו ובית אבותיו ובא אליכם להתגייר, להתדבק בכם - ואהבת את הגר". ולכן נאמר (ישעיה נד): "שלום שלום **לרחוק** ולקרוב" (לרחוק תחילה) - כלומר: **"שלום" - הוא הדיבוק שנותן לאחר** (=עשיית השלום הוא מעשה שמבטא קשר ואהבה לשני), והוא יותר אל אותו שבא מרחוק, והדר (=ורק אחר כך) לקרוב, שאין מורה כל כך הדיבוק בו יתברך.

דף מקורות

13. שם

ודבר זה **מצד שהוא מזכר נפשו לגמרי** (=שלא נותר בו כל רצון וקשר לחטא), כאשר שב בתשובה, ולכך נעשה לו זדונות שלו כזכויות. כי הזדון שהוא הריחוק בעצמו שהתרחק, ובוא אל השם יתב' מורה זה על **הדיבוק** הגמור בו יתברך, ובזה זדונות שלו נעשים זכויות (אדם שמבטא כ"כ רצון חזק לקשר עם ה', זה רק אם הוא באמת התנקה מהחטא ולכן השיבה אל ה' מאהבה מוכיחה שאכן אין בו כלל שאריות מהחטא. נמצא שהחטא עצמו שהיה הוא הופך להיות המוכיח שהוא אוהב ה'!). ולכך אמר: "דווקא ששב מאהבה", כי הדיבוק בו ית' (מתבטא בעבודה מאהבה כמו שכתוב -) כדכתיב (דברים יא): "לאהבה את ה' - לווהיך ולדבקה בו", והדבקות בו יתברך (למי שחטא ועושה עכשיו תשובה) **הוא מצד הזכות הגמור שבו** (שאינו בו תאוה לחטא כלל, ולכן משתוקק לה'), ולכך רוצה להסתלק מן החטא שהיה נמשך אחר הפחיתות, ורוצה להתדבק בו ית' שהוא קדוש לגמרי. ולכך זדונות שלו נעשים כזכויות, שהתשובה מאהבה מורה על גודל הדיבוק בו ית'.

אבל השב מיראה, **אין זה שבא אל הש"י להתדבק בו** (אלא רק מפחד), ולכך לא יאמר בזה שנסתלק ונזדכך מן הפחיתות שבו (כי עדיין רוצה בחטא רק נמנע מצד היראה). ולכך אמרו כי השב מיראה זדונות שלו נעשים כשגגות (כי הפחיתות קיימת בו, רק שאינו עושה אותה מפחד העונש).

סיכום:

1. לפי הבחינה הראשונה - ההבדל בין היראה לאהבה הוא **בעומק השינוי במחשבותי של החוטא**. האהבה - ידיעה פנימית בקלקול שבחטא, והתאמה של האדם לאמת ה-לוהית. מעלת בעל התשובה "כזכויות" - הוא **בכוח האדיר של הידיעה בחטא - לכבוש את היצר שקיים בו**, ועל כן יזכה לשכר הרבה על הניסיונות העתידיים.
2. לפי הבחינה השנייה - ההבדל בין היראה לאהבה הוא **ביחס לכוחות הנפש** ולא בידיעה. האהבה - היכולת שלא להיאבק ולכבוש את כוחות הרע שנוצרו בנפש, אלא **לנתב אותם לקדושה**.
 - "האהבה" של הרמב"ם היא "היראה" בבחינה השנייה - שהרי הוא כובש ולא מכליל.
 - הבחינה הראשונה היא התשובה **שבדעת** והשנייה התשובה **שבנפש**.
 - הראשונה **בגבורה** והשנייה **בחסד** הכולל את הרע בתוכו.
3. ע"פ הבחינה השלישית - לא עסוקים לא בידיעת מהות המצווה ולא בניתוב כוחות הנפש. אלא **בקשר עם הקב"ה**. הוא עושה את רצון ה' לא בגלל ש"יודע את הטוב והאמת שבהם", ולא כדי לתקן כוחות נפשו, אלא **בגלל שאוהב את ה' ורוצה לעשות את רצונו** ולא נעשות דבר שלא לרצונו. זוהי תשובה שמתקיימת בה **מצוות האהבה** את ה'. ולכן הזדונות נעשים כזכויות כי **הריחוק הוא שמאפשר את גודל ביטוי הקרבה**. ו"עליהם הוא יחיה" - כי בזה תכלית השכר.
 - שכל, נפש, רגש.
 - וג' בחינות בחטא: חוסר ההכרה ברע שבמעשה, יצירת רעות בנפש והכעסת ה' ופגיעה בקשר עימו.